

FÖR STÅ ELSE RUM

NR 2 .2021

65 KR

Ekofilosofiska
perspektiv på
klimat- och
kulturfrågor

Är klimatkrisen
en kunskapskris?

Intelligens och
känslomässig
mognad

Sigmund Kvaløy:
Människa och natur,
del 2

**TEMA:
KLIMATKRIS
ELLER
KULTURKRIS?**

**EKOFILOSOFISK
TIDSKRIFT**

INNEHÅLL

NR 2, 2021

ARTIKLAR

Sida 4

Ekofilosofiska frågor om klimatfrågan. Kunskap, intelligens och klimatkris.

KONSTIPAUS

Sida 13

Ekopoesi.

EKOFILOSOFISKA PERSPEKTIV

Sida 14

Känslomässig mognad och ansvar. Kunskap och tanke.

FRÅN ARKIVET

Sida 22

Sigmund Kvaløy: Människa och natur, del 2.

Bilder i tidskriften:

Open Source och Mikael Jedhamre

VAD HÄNDER I FÖRENINGEN?

Sida 30

Forum för ekofilosofi. Sommarträff. Verkstäder.

KLIMATKRIS – ELLER KULTURKRIS?

Att klimatförändringarna är ett faktum, och att de (i alla fall till största del) är människoskapade är en självklarhet för de allra flesta. Den här sommaren har vi redan sett en början på vad en nya antropocen tidsepok vill föra med sig - regnskogen i Amazonas och tundran i Sibirien brinner, översvämningar härjar i Europa och Asien, det här är

anomalier som snart kan bli det nya status quo.

I möte med stora och omvälvande förändringar är det lätt (och förståeligt) att ropa på omedelbar handling, och ibland kan det säkert vara en god lösning. Men frågan är om vi inte skulle stoppa upp, bokstavigt talat "medan världen står i flammor", och tänka igenom nästa steg?

I ekofilosofin vill vi fördjupa frågorna - vi brukar vi säga att istället för att ta ett steg framåt och två steg bakåt så måste vi ta oss tid att stoppa upp och se den stora bilden, och vad som har lett oss till den situationen

vi befinner oss i.

Hur hamnade vi här? Hur uppstod egentligen klimatkrisen? När och var började den? Och hur kan svaren på de här frågorna hjälpa oss att hitta goda vägar att välja framöver.

I den här utgåvan av Förståelserum vill vi försöka fördjupa oss i ett par frågor, som har med klimatkrisen att göra (eller är det egentligen en kulturkris?) och som vi kan diskutera, och gärna fördjupa ännu mer i nästa utgåva i september.

God läsning!

PONTUS ÖRTENDAHL

KLIMATKRISEN – KULTURENS SENASTE TILLKORTAKOMMANDE

Alarmerande klimatändringar, översvämningar i Tyskland, bränder i USA och Kanada, svält i Somalia och Tigray, ökenspridning, utdöende ekologisk mångfald, antisemitism och förföljelse av medmänniskormiljardsatsningar på färder till och exploatering av andra delar av rymden.. etc

Ekofilosofin bottenar i en känsla av att något är grundläggande fel i vårt sätt att förhålla oss till vår jord och våra medvarelser där. Ekofilosofin vill söka efter och om möjligt förstå rötterna till de problem som jorden och mänskligheten står inför. Ekofilosofin menar att den viktigaste uppgiften för så kallade intellektuella och sådana som samhället satsat stora resurser på för att realisera framtiden är att söka förstå de grundvalar som den kultur vilar på, som tycks få katastrofala konsekvenser för jordens och livets fortlevnad på vår planet.

Vi ser en allt ökande insikt om konsekvenserna av det förståelserum som härskar bland de styrande i världen. Men även bland dem som mest och bäst förstår allvaret i situationen saknas insikten om att en prövning av vår kulturs grundläggande idéer är nödvändig. Detta är ekofilosofins utgångspunkt.

En sådan grundläggande ide i den mänskliga kultur som nu helt behärskar världen är att människan kan förbättra verkligheten. Vi kan göra naturen (inkl. människan) bättre. Miljontals år av evolution eller en guds skapelsekraft kan vi överträffa på några tusen år eller kanske till och med på något århundrade. Vi tror oss kunna åstadkomma enorma framsteg utan kostnader. Framsteg som under tusentals, kanske miljontals, år förbisetts. Det är nu dags att noga analysera de verkliga orsakerna till, och kostnaderna för, det som uppfattats som avgörande kulturframsteg. Detta vill ekofilosofin bidra till.

I en av skapelseberättelserna varnas för att äta av kunskapernas frukter. Först när den sista frukten är svalt och hela trädets insikter är desamma som mina är kunskapen nådd – eller som den situation som gällde innan första frukten åts och vi fanns i verkligheten.

Mänsklighetens hybris som innebär att en av arterna på jorden kan förstå hela dess intrikata system och sedan "förbättra" det framstår även utan dagens facit som orimlig.

Att tala om "mänskligheten" i dessa sammanhang är farligt. Vilken del av vår mänsklighet bär upp dagens dominerande förståelserum? Hur många alternativa tankemönster med åtföljande handlingar skulle kunna varit avgörande för hur jorden skulle sett ut idag och framöver? Neanderthalare hade större hjärnor än vi men mindre pannlob, valar har större utrymme för det limbiska systemet – vilken värld hade de skapat? Och alla homo sapiens-kulturer som sopats bort av andra?

I många avseenden har vi fastnat i ett intellektuellt system format för några tusen år sedan. Kanske den filosofiska uranåldern nu till slut leder till eruptioner av katastrofala mått. Kanske vi måste noggrant granska det förståelserum som utgör basen för det tänkande som tycks leda oss in i avgrunden.

Ekofilosofin vill förutsättningslöst granska beståndsdelarna i vårt förståelserum och försöka se sambanden med dagens – och framtidens – ödesfrågor.

En rad ideologier, religioner och tankesystem har hävdat att de funnit svaret på alla frågor. Vi kan konstatera att ingen har lyckats. Vi kan se att de kyrkor som säger sig gestalta olika religioner inte löst mänsklighetens och ännu mindre naturens problem, att de som påstår sig ha hittat den djupare kunskapen, t. ex. i form av modern vetenskap, i hög grad utgör förutsättningen för dagens miljökris.

Miljökrisen har alltså sina grunder i den kultur som dominerar vår värld. Då är det nödvändigt att granska denna kultur grundligt. När detta är gjort kan vi söka alternativ. Dessa två aktiviteter kan också ske parallellt, bl. a. för att upprätthålla hoppet. Detta är och har varit ekofilosofins arbetssätt.

Vilka är då de avgörande grundstenar som präglar vår kultur och som kan ha bidragit till den situation vi nu, och sedan mycket länge, befinner oss i? Det är viktigt att komma ihåg att insikten om ett problem inte tidsmässigt sammanfaller med dess uppkomst. Några av våra problem har troligen mångtusenåriga rötter!

Vi måste vara modiga! Vi måste våga inse och ta avstånd från sådant som vi har byggt våra liv på men som är avskräde från tidigare alienations- och förtryckarkulturer. Simone Weil, själv judinna, som på De Gaulles uppmaning skulle söka grunderna till nazismen så att den kunde förhindras uppkomma igen fann en av dem i den judiska iden om det utvalda folket. Så äkta sökande och beredda på smärtsamma insikter måste vi vara! Kanske vi måste överge sådant som vi uppfattar som helt centralt för tolkning av verkligheten.

Kunskap som lett till intellektualism och uppdelning av mänskligheten i bildade och obildade. Kunskap som delat upp världen i natur och kultur, i kropp och själ, i liv och död, i högre och lägre stående väsen måste ifrågasättas. Kunskap som lett till en vetenskap som gett redskap för att exploatera jorden för en enda av dess arter. Kunskap som ger oss redskap att alienera oss från den sensuella och andliga verkligheten. Denna kunskap måste skärskådas noggrant!

Alltså måste vi ta itu med de delar av vårt förståelserum som kan ha samband med de ödesfrågor som hela jordens beståndsdelar och innevånare står inför.

Behöver vi kunskap och till vad är den då? Vilket samband har kunskap och vetenskap?

Vad är kommunikation? Har de moderna tekniska kommunikationsmedlen gett en ny innebörd åt kommunikation som fördjupar eller förtyglar eller avskaffar kommunikation. Varför har vi språk? Valar och japanska talgoxar har mycket komplexa språk som de inte använder för att inskränka andra arters existens. Är vår uppfattning om skönhet ett sätt att smutskasta andra estetiska attityder – varför förskönar vi inte skogarna med verk av Monet och van Gogh på varje träd? Vem har hittat på att det finns Sanningar? Vad menas med moral? (Kärlekens religioner har i varje fall inte realiserat rimliga tolkningar.) Är vissa tolkningar av konst, litteratur och musik alienerande? Har vi tappat balansen mellan våra sinnens kunskapsroller.

De sista årtusendenas kulturers förståelserum har skapat verktyg för att totalt omskapa jordens utseende. Bland de mest ödesdiga inslagen är jordbruket, som bl. a. lett till avskogning, ökenspridning och befolkningsexplosion och som är tätt sammankopplat med urbanisering och alienation. Vi står nu inför fortsättning av detta vägval, med en ny förbättrad människa frikopplad från den fysiska omgivningen – en fri människa med evigt liv och obegränsade möjligheter – ELLER?

Frågorna hopar sig. Tiden är kort. Därför gäller det att tänka efter – innan.

MIKAEL JEDHAMRE

KLIMATKRIS –

ELLER

KUNSKAPSKRIS?

Vad slags kunskap behöver vi för att lösa klimatkrisen? Hur ser den ut, och vad består den av?

Vi säger gärna att kunskap är lösningen på klimatfrågan. Och i dag ropar också alla på kunskap. Vi måste ha mer kunskap för att kunna förstå klimatfrågan, och för att kunna lösa dem. Eller så säger vi att vi redan har all den kunskap vi behöver, det vi behöver nu är snabb och aktiv handling. I en intervju med Greta Thunberg och David Attenborough blir det sagt just det, att vi måste "göra nåt". Men är det verkligen så? Är mer kunskap – för att inte tala om aktiv och snabb handling – den enda, eller ens den bästa, lösningen?

Vi får ofta höra i ekofilosofin att vi inte har råd att sitta och filosofera när världen brinner. Vi måste göra nåt – så fort som möjligt, helst i går. Och det är förståeligt, när vi ser oss runt i världen och det mänskliga (och mer-än-mänskliga) lidandet klimatkrisen för med sig. Men vi måste samtidigt komma ihåg att snabba lösningar ofta inte är de bästa. Ett steg framåt, två steg bakåt – är vad vi brukar svara.

Och vi har onekligen en stor del kunskap om hur klimatförändringarna fungerar. Dag O. Hessen skriver, i sin bok "Verden på vippepunktet – hvor ille kan det bli?", att vi har tillräckligt med kunskap för att förstå hur de människoskapade klimatförändringarna uppstår, fungerar och vill utveckla sig. Det vi kanske inte har är förmågan att kunna säga exakt vad resultatet kommer bli. Men det borde inte hindra oss från att handla snabbt för, säger han, vi vet alla vad vi behöver göra. Och så listar han de svaren vi vanligtvis hör i diskussionen om klimatförändringarna – att vi behöver satsa på alternativa energikällor, bättre planerade städer, naturreservat (gröna lungor, för människans skull) och, framför allt, ny och mer teknologi. Och det låter ju frestande – vi vill ju gärna tänka att det är vår uppfinningsrikedom som ska rädda oss. Samtidigt som vi vet att det är den som har försatt oss i den här situationen.

Men är det så enkelt? Vet vi egentligen vad vi behöver göra? Och, i så fall, varför gör vi det inte? Det är ofta här, när vi kommer till att hitta lösningar på klimatkrisen, som marken med ens börjar gunga lite grann.

Vi tar också gärna för givet att lösningarna på klimatfrågan ska komma från samma förståelserum som skapade dem. Istället för bensinbilar ska vi ha elbilar. Istället för smutsig kol- och oljeenergi ska vi ha ren sol-, vind- och vattenkraft. Vi ska ha gröna städer och ekologiska kläder. Mer av samma, mer av samma, bara lite annorlunda. Inga stora förändringar, bara små justeringar.

Det sägs ju att ett tidigt tecken på galenskap är att upprepa samma misstag om och om igen, utan att lära sig nåt av det.

Men vad om det inte är våra lösningar som är svaret? Vad om vi behöver hitta andra svar, som vi inte kan se i dag? Var finns de, i så fall? Kanske finns de så långt borta som i ett annat sätt att se på världen, i ett annat förståelserum? Är det vad klimatkrisen handlar om – egentligen? Är det en fråga om världsbild?

Hur skulle vi ha svarat på klimatkrisen om vi levde i ett annat förståelserum? Skulle vi ens ha en klimatkris?

Och vad har vår kunskapssyn med klimatkrisen att göra? Vi har levd med den samma idén om hur vi får kunskap i många hundra år nu (kanske tusentals) – från en religiös bild av världen, som säger att Gud är det eviga och sanna, till en vetenskaplig bild av världen, som säger att sanningen är det eviga och sanna.

Men kanske behöver vi en ny syn på kunskap för att lösa klimatkrisen? Sätt att se på kunskap som inte bygger på varken Gud eller den eviga sanningen? Kunskap är ju ett sätt att förhålla sig till världen, som del av ett förståelserum. Är det kanske så att för att hitta de goda, nya lösningarna så behöver vi nya förståelserum?

Och är kunskap verkligen ett mål i sig själv? Somliga skulle säga att vänskap är viktigare än kunskap. En människa skulle vi aldrig vilja lära känna på samma sätt som vi gör resten av världen (genom att mäta, väga, stycka upp och dissekera), har de handlingarna, med den världsbilden, i det förståelserummet nåt att göra med hur vi förhåller oss till klimatfrågorna, och försöker hitta lösningar på dem?

Varför frågar vi inte resten av världen vad den säger om klimatkrisen?

Många frågor, som alla säkert har lika många svar. Och kanske är det inte ens de riktiga frågorna. Men här är i alla fall ett par att börja med. Så kan vi fortsätta diskutera tillsammans, förhoppningsvis.

Ett sätt att få syn på den information som inte når vårt medvetande är se på våra omedvetna förmågor säger Howard Gardner[1].

I min C-uppsats i ekofilosofi (vid Karlstads universitet), "Mångfald eller enfald", skrev jag bl. a. om hans teori om människans sju intelligenser. Han lade senare till en åttonde intelligens. Följande text är ett något förkortat utdrag av ett kapitel ur uppsatsen.

De sju intelligenserna

Ordet intelligens används vanligen för en påtaglig mätbar företeelse. Men det är osäkert om det finns ett fenomen som intelligens. Gardner definierar intelligens som "förmågan att lösa problem eller framställa produkter som värderas högt i ett eller flera kulturella sammanhang. Definitionen säger inte något om själva källorna till förmågan eller om hur man lämpligen gör för att testa den."

Han säger också att människor har speciella intelligenser som beror av det informationsinnehåll som finns i världen omkring dem såväl numerisk som spatial som information om andra människor.

De sju intelligenserna är:

1. **Lingvistisk intelligens - ordsmart**
2. **Logisk-matematisk intelligens - siffer-resonemang - smart**
3. **Spatial intelligens - bildsmart**
4. **Kroppslig - kinestetisk intelligens - kroppssmart**
5. **Musikalisk intelligens - musiksmart**
6. **Interpersonell intelligens - människosmart**
7. **Intrapersonell intelligens - självsamt**

Dessa olika typer av intelligens ger en mycket bredare bild av mänsklig förmåga än den standardiserade IQ-testen. För att illustrera de olika intelligenserna och hur de spelat olika roll i olika tidsperioder och under olika förhållanden har han använt tre olika exempel.

Dels en unga Pulawatpojke[2] som lär sig navigation, dels en iransk koranskole-elev med gott minne och sedan en ung parisiska som komponerar musik på dator. Dessa representerar tre former för inläring: 1) förvärv av specialistkunskaper i skriftlösa kulturer, 2) alfabetisering i traditionella religiösa skolor och 3) inläring av vetenskapliga grundprinciper i moderna sekulariserade skolor.

INTELLIGENS OCH KLIMAT

HELENE WIBERG

För att kunna lära sig att navigera var Pulawatpojken tvungen att lära sig en mängd fakta om öar och stjärnor och hur de förhöll sig till varandra sedan från olika platser. Den kunskapen vilar på *enlingvistisk* intelligens. Därtill måste pojken lära sig segla, öva praktiska kunskaper som att hålla reda på avstånd, tolka vågornas utseende, kunna spå väder, överleva på havet och använda stjärnorna för att hålla kursen. För detta måste han ha välutvecklade sensoriska funktioner och praktiskt kunna utnyttja sin *spatiala* och *kroppslig - kinestetiska* intelligens. Allt detta får han lära sig i sin hemmiljö av människor i sin omgivning. Han måste också ha en *inter-personell* begåvning eftersom äldre instruktörer var viktiga för inläringen.

Den iranske pojken som började i koranskolan skulle inhämta ett mycket mindre konkret kunskapsstoff i en miljö som låg långt från hans dagliga tillvaro. Han sattes i skola och uppgiften var att lära sig koranen utantill och att skriva av den på ett språk som inte var detsamma som det han talade till vardags.

ENS ATKRIS

Den arabiska som Koranen är skriven på är långt från det vardagliga språket. Han måste mer aktivt än Pulawatpojken använda sin *lingvistiska* intelligens för utantillärandet och för att lära sig arabiskan. Han behövde även i likhet med denna sin *inter-personella* begåvning efter som samspelet med läraren var viktigt.

Den unga parisiskan som komponerar musik med hjälp av en dator har en helt annan situation. Hon kan ha tillägnat sig både sina kunskaper om musik och sin förmåga att arbeta med datorn i *inter-personella* sammanhang. Men sedan kan hon arbeta självständigt. Hon planerar ensam sina verk och vad hon vill göra. Det kräver en stark jaguppfattning, *intrapersonell intelligens*, och hon måste använda sin *logisk-matematiska* och *musikaliska* begåvning.

För sitt arbete med datorn måste hon använda sin *lingvistiska* intelligens men till skillnad från pojkarna behöver hon inte lära sig något utantill.

[1]Howard Gardner, född 11 juli 1943 i Scranton, Pennsylvania, är en amerikansk pedagog och utvecklingspsykolog. Han är känd för att ha lanserat teorin om multipel intelligens.

[2]Pulawatöarna i den mikronesiska Karolinerarkipelagen

Vi ser att ungdomarna lärt sig sina färdigheter genom att utnyttja olika kombinationer av intelligenser. De kan naturligtvis vid sidan av sina uppgifter utveckla även andra intelligenser.

Man kan se utvecklingen från navigatör till koranskole-elev till dataprogrammerare som framåtskridande, vad vi brukar kalla utveckling, men man kan också se det som avveckling av förmågor, där den spatialt-kroppsliga förmågan först blir oviktig och sedan den språkliga förmågan som utantill-lärande. Till sist blir även den interpersonella förmågan mindre viktig. Detta är ett tydligt exempel på hur utvecklingen har lett till avveckling.

Den åttonde intelligensen

Vi riskerar också att mista vad Howard Gardner kallade "den åttonde intelligensen", den *naturalistiska intelligensen* – *natursmart*, som är intelligensen i naturen, den som finns när den behövs. När vi tillbringar allt mer tid inomhus använder vi våra sinnen allt mindre. I naturen är intrycken mångfaldiga. Vi känner dofter och smaker, vi lyssnar och ser, vi känner vinden och luftens temperatur. När vi är inomhus är förhållandena konstanta och de ljud vi hör är elektroniskt framställda och våra synintryck kommer mestadels via en skärm. Våra inomhusliv blir förkrympta när vi förlorar så många dimensioner. Men alla har den här förmågan som utvecklades för att hantera naturens alla delar men som nu har övergått till att användas på av människan tillverkade objekt. Vi är bra på att skilja på olika bilmärken, klädmärken och alla andra varumärken medan våra förfäder behövde den här förmågan för att känna igen köttätande djur, giftiga ormar och ätliga växter.

Genom att vistas i naturen kan vi använda vår "åttonde intelligens" och låta naturen fånga oss så att vi känner en samhörighet som går utöver vad som kan sägas med ord. Naturens tysta visdom missleder oss inte så som stadslandskapen kan göra med annonstavlor och budskap överallt.

När vi nu ersätter de mångskiftande sinnesintrycken med kommunikation genom "sociala medier" blir det aldrig helt tillfredsställande eftersom det bara aktiverar synsinnen och de lingvistiska och spatiala intelligenserna. Det försöker vi kompensera genom att öka mängden och intensiteten av kommunikation, information och underhållning.

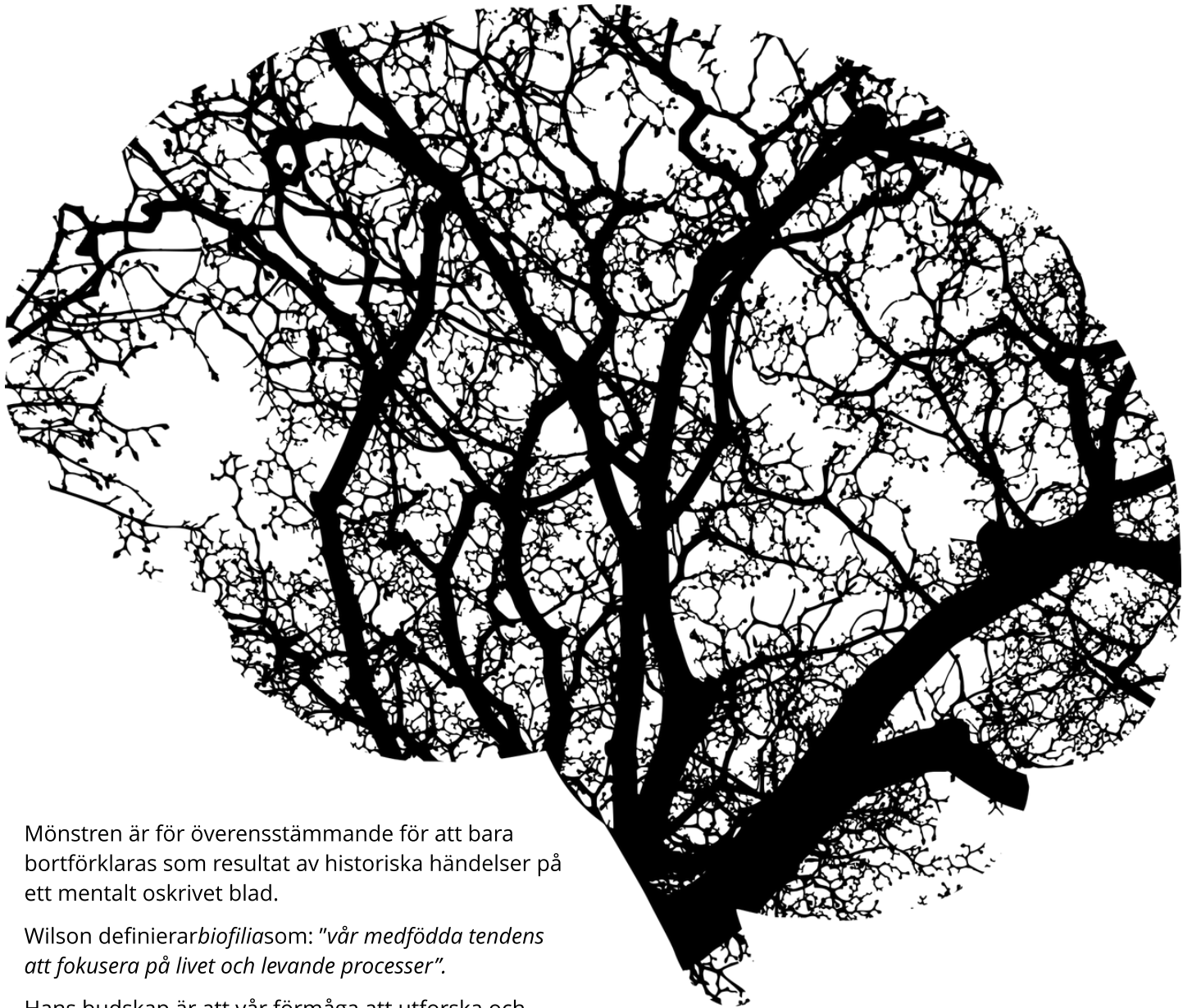
Äventyren och de fysiska strapatserna i naturen ersätts av allt våldsammare dataspel, men hur farliga och dramatiska spelen än blir aktiverar de fortfarande bara syn och hörsel. Man har ingen användning av sin kroppsligt – kinestetiska eller sin interpersonella intelligens. De fysiska aspekterna av ett verkligt äventyr, att tillsammans med sina vänner känna glädjen över att kunna vandra i en skog, klättra över ett berg, vada över en flod, att känna hunger, muskelvärk, kylan i nordanvinden och värmen från en eld, den otäcka lukten ur drakens grotta, det går man miste om. Men när vi inte längre har användning för alla våra sinnen och förmågor blir vi allt mer endimensionella. Vi blir allt mer oemottagliga och omedvetna om en mängd information som vi förut kunde hantera. Vårt medvetandes bandbredd smalnar och vi kommer på många sätt allt längre från naturen vilket påverkar våra möjligheter att förstå hoten mot den.

Tänkarna om den naturalistiska intelligensen har utvecklats vidare och i början av 1990-talet lanserade O.E. Wilson [1] biofilia-teorin.

Biofilia-teorin

Biofiliateorin går ut på att människor har en medfödd samhörighet med naturen. Den har utvecklats under människans historia för att den gynnat vår överlevnad. Årtal av undersökningar har visat hur starkt och positivt människor svarar på öppna, gröna landskap skuggade av träd, ängar, vatten, vindlande stigar och öppna vyer. Wilson kallar den här medfödda förmågan att anknyta till andra former av liv för *biofilia*. Det finns inga formella vetenskapliga bevis för den här förmågan men den biofiliska tendensen anses inte desto mindre vara klart bevisad i det dagliga livet och så spridd att den förtjänar att uppmärksammas. Ett förhållande som ofta noteras i den antropologiska litteraturen är att den förekommer som repetitiva mönster i kulturer i de flesta samhällen. Dessa mönster tycks vara en del av hur vår hjärna är programmerad och utmärks av att vi snabbt och tydligt lär oss vissa saker om olika typer av växter och djur.

[1] Edward Osborne Wilson, ofta kallad E. O. Wilson, född 1929, är en amerikansk biolog. Wilson har huvudsakligen varit verksam vid Harvard University som professor.

Mönstren är för överensstämmande för att bara bortförklaras som resultat av historiska händelser på ett mentalt oskrivet blad.

Wilson definierar *biofiliasom*: "*vår medfödda tendens att fokusera på livet och levande processer*".

Hans budskap är att vår förmåga att utforska och känna samhörighet med livet är en djup och komplicerad process i vår mentala utveckling som fortfarande är undervärderad i filosofi och religion, *trots att vår existens är beroende av denna förmåga, vår ande är vävd av den, hoppet vilar på dess möjligheter*.

Den mänskliga naturen fascinerar av allt liv, inte på grund av att vi är så överlägsna andra levande varelser utan för att kunskapen förhöjer själva begreppet liv.

Den mångfaldiga människan – Sigmund Kvalöy

Allt detta visar att människan är en komplex varelse som utvecklats för att hantera en komplex tillvaro. En varelse som har många olika sidor, många olika förmågor och intelligenser och som är nära förbunden med naturen. Med ett medvetande, skilt från andras, men påverkat av andra genom känslor, erfarenheter, samvaro, samtal, sånger och berättelser. En människa som kan anpassa sig och smälta in i olika sammanhang och använda olika delar av sin personlighet och sina förmågor i olika situationer. Sigmund Kvalöy kallar detta den mångfaldiga människan. Han exemplifierar det med att berätta om sin egen upplevelse av att ha tre olika "personligheter" eller sidor av sin personlighet som avspeglar de tre miljöer där han växt upp och arbetat.

Allteftersom han förflyttar sig mellan miljöerna blir olika delar av personligheten olika framträdande. Trots att han levt i en enhetlig nationell miljö som den norska finns en löst sammansatt mångfald av olika eko-sociala karaktärsprocesser. Han säger att om en enhetlig människa skall byggas måste hennes uppväxt och vidareutveckling ske strängt socialt och geografiskt lokaliserat. Även där skulle det vara svårt om det är så att alla människor har en stark tendens till flerhet.

I tidigare nordiska samhällen fanns många möjligheter till mångfaldsutveckling. Samma människa kunde under årets lopp vara bonde, jägare och fiskare. Hos naturfolken är det också nödvändigt att ha många olika förmågor under olika förhållanden. Hans studier av sherpakulturen i Nepal syntes ge en bekräftelse av att en utvecklad personlighetsmångfald och omställningsstyrka har ett samband. Det kan kanske visa sig att mänsklighetens mest komplexa och livdugliga kulturer tillhör dem som inte har efterlämnat några spår varken i form av byggnadsverk eller av förändringar i naturen. En avancerad kultur är alltså en som mobiliserar en maximal mångfald till skapande insats, inklusive den mångfald som varje människoindivid kan bygga hos sig själv om den får möjlighet. Han föreställer sig människosinnet som ett minisamhälle av olika delpersonligheter, knutna till en bestämd kropp. Det välintegrerade skapande människosinnet motsvarar ett demokratiskt samhälle. De olika delpersonligheterna bidrar med var sina egenskaper och

den enskilda mångfaldsmänniskan är identifierbar på samma sätt som ett samhälle kan ha karakteristiska nationella och kulturella särdrag.

Kvalöys uppfattning är att personmångfalden kan utvecklas som något byggande och livsstyrkande och att människan kan öva upp sig till att använda den medvetet i den riktningen. Det ger en positiv bild av människans framtidsutsikter men frågan är hur hennes förmågor kommer till sin rätt i ett samhälle som i allt högre grad präglas av den skenande tekniska utvecklingen.

Jag tycker att detta är intressant för att förstå både samhällsutvecklingen, digitaliseringen och vårt sätt att hantera – eller inte hantera- klimatkrisen. Det väcker en mängd frågor.

Vilka intelligenser är viktiga i dagens samhälle?

Vilka har vi inte användning för eller hindras vi från att använda?

Vad har det för följder för vår förståelse och vårt handlande?

Vad har vi för ansvar för beslut vi tvingas fatta utan att få använda alla intellegenser?

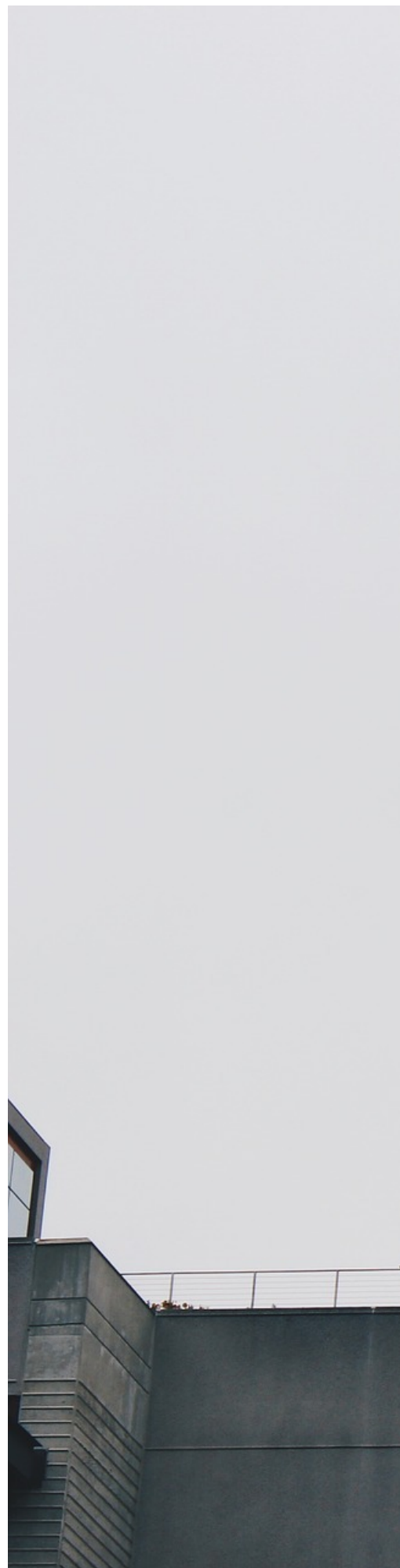
Har utvecklingen lett till avveckling av förmågor?

Vad betyder det här för vår förmåga att tolka och förhindra klimatkrisen?

Vem av eleverna kan förstå den bäst?

Har vi utvecklats eller avvecklats?

En avancerad kultur är alltså en som mobiliserar en maximal mångfald till skapande insats säger Kvalöy. Kan vi skapa ett sådant hållbart samhälle?

Närmare kanten

Ge mig nåt
att flyga på
ett fartyg,
sattyg
vad som helst
att stå på
våga flyta på
ta ett steg på
för tankar, ord
och toner
är inte ting, du ser
de är ytor
man kan gå på
bort från sig
men rymderna är djupa
och en vacker dag
faller jag för alltid
långt, långt ner i spegeln
i någons mörka öga
tar jag första steget
på en märklig resa
kastar mig i dansen
i dansen dansas jag
närmare mot kanten

JOAKIM

LARSSON

ANNA-LENA BOHLIN

ETIK, MORAL OCH KLIMATKRIS

Hur ska man förstå sammanhanget mellan värderingar och attityder? Frågor om när etik och moral inte stämmer överens.

Som jag uppfattar det så är attityder, som åsikter, ett förhållningssätt som är inlärt och som styr handlingen och beteendet hos oss. Attityder kan lätt förändras. Medans värderingar ligger mer på djupet. Vad vi tycker är rätt och fel. Hur vi vill vara. Hur vi vill agera.

Har vi med oss medfödda egenskaper som t. ex. positivt eller negativt sätt att se på tillvaron? Jag tänker mej ett halvt glas vatten. Somliga ser det som halvfullt (positiv bild) andra ser det som halvtomt (negativ bild).

Hur stor vår vilja är att förändras. Öppen eller sluten personlighet. Skillnad från människa till människa att acceptera nya saker.

Vi formas av grupper och relationer vi lever i, familj, skola, vänner, arbete, arbetskamrater m.m, m.m.

Och inte minst den samhällskultur vi föds in i.

Vi studerar, får olika erfarenheter, samtalar, utsätts för frestelser och prövningar. Blir inpräntade olika attityder, påverkas på olika sätt, inte minst av massmedia.

Jag utgår från att summan av allas attityder och värderingar utgör etiken i det samhälle som vi lever i. Etiken är övergripande. Det vi tror ska vara det rätta i ett sunt samhälle. Etiska regler finns i all samhällsverksamhet och arbetsliv. Varje samhälle behöver gemensamma normer och värderingar. Alltså etiska regler.

Nu menar jag inte lagar och förordningar. Vi kan hålla oss inom juridiska ramar och ändå trotsa etiken. Etik och moral beskrevs ofta som synonymer i äldre beskrivningar. I modernare beskrivningar är moral hur vi faktiskt agerar och handlar. Hur vi följer de etiska reglerna (i bästa fall), som en magkänsla vad som är rätt och fel. Ändå går vi emot den magkänslan och gör omoraliska saker ibland.

Så rättfärdigar vi felsteget med olika förklaringar för att komma undan. Eller vi kanske inte har rätt verktyg för göra rätt saker.

Exempel på det är: Jag är otrogen. Det är inget lagbrott i vår kultur, men det är inte etiskt accepterat och för det mesta inte moraliskt heller. Men jag slätar över med att mitt äktenskap går på tomgång, jag behöver detta nu.

Exempel på när jag inte har verktyg: Jag är ensamstående mamma till tre barn. Jag har inte råd att köpa svensktillverkade, ekologiska kläder till mina barn. Jag är hänvisad till H&M – köp tre betala för två. Fast jag vet att tygerna inte framställs ekologiskt, att människor i produktionen blir sjuka av färgämnen som används, troligen utförs av barnarbetare och transporteras över halva jordklotet. Eller jag har inte råd att köpa närodlat, ekologisk mat utan antibiotika och bekämpningsmedel. Jag är hänvisad till "First price" – billig mat med tvivelaktiga ingredienser och lägre näringsvärde. Som dessutom är importerad.

Men det finns massor av tillfällen då även etiken sviktar.

Finns det etiska krig? Finns det etik i rasism? Är det etiskt att förstöra jordens resurser ohämmat? Finns det etiska djurförsök? Är det etiskt riktigt att stillasittande se på när regnskogen skövlas, vattendrag växer igen, människor svälter, barn dör..?

Moraliskt sett kan vi kanske bortförklara vårt handlande. "Jag strider för mitt land så jag får döda fienden". "Någon annan tar över min kultur, min religion, min trygghet" – och jag måste försvara den.

"Utnyttjar inte jag jordens resurser, så gör någon annan det."

"Vi måste offra en del djur för tex få fram mediciner och vacciner."

"Jag lilla människa kan inte göra så mycket". Osv. Osv.

Men kan vi förklara det etiskt?

Många av oss har stor kunskap om miljöproblemen som finns runt oss. Vi blir matade med det nästan varje dag. Vi vet också hur miljöproblemen hänger ihop med hur vi lever och betar oss. Men här stämmer inte vårt handlande överens med våra djupa värderingar alla gånger.

Vikan påverka en hel del, men inte allt.

Det finns ju många orsaker till det – pengar, makt, samhällsstruktur, bekvämlighet, maktlöshet, rädsla, fel prioriteringar.

Vi lever i ett samhälle som hela tiden är föränderligt. Ibland ändrar sej värderingar fort, ibland tar förändringen tid. Olika samhällen, epoker, kulturer.

Vi utgår från oss själva, här och nu, och tar något av detta att fundera på.

Ändrar sej moralen efter etiken eller etiken efter moralen?

Vad innebär etik för dej?

Vad innebär moral för dej?

Vad är det som har gjort att du ändrat dina värderingar?

Vi ändrar hela tiden våra värderingar. Och i och med det våra handlingar.

Jag tar några enkla exempel i det lilla: Jag hade inget emot direkt reklam som kom i stora högar varje vecka. Jag tyckte det var jättekul att läsa igenom och se vad som fanns att köpa. Då jag sen fick reda på vad mycket skog som gick åt till det och föroreningar när det sen brändes så tackade jag genast nej till reklam. Och det är många år sedan.

När jag läste om att de flesta bekämpningsmedlen användes i trädgårdar och inte i jordbruket, trodde jag inte mina ögon. På min kolonilott används bara ättika som bekämpningsmedel. (Då har jag en massa ogräs också.)

Jag menar i och med kunskap så förändras värderingar lättare och då förändras oftast vårt handlande också.

Men ibland handlar jag tvärs emot mina värderingar. Som jag förklarar i texten över.

Är etik alltid av godo?

För vem? För mej? För dej? Ett folk? För alla?

**ETT TÄMLIGEN
OPLANERAT
EKOFILOSOFISKT
EXPERIMENT I
EN (NÄSTAN)
HELT VANLIG
SKOLKLASS**

**THERE IS
NO
PLANET B**

**KLIMATKRIS
– ELLER
TANKEKRIS?**

MIKAEL JEDHAMRE

Hösten 2018 kom elever i min klass på skolan och frågade om en svensk flicka som hade satt sig utanför Riksdagshuset för att protestera mot att vi gör så lite för att förhindra klimatförändringarna. Hon hade tagit med sig sin skylt och skolkat skolan varje fredag de sista veckorna och suttit där, i allt slags väder och vind. Det här inspirerade mina elever, vi läste om henne i svenska tidningar och följde hennes (och andras) protester hela den hösten. Vi tog också upp klimatförändringar som tema på många olika sätt i klassen, och elevernas engagemang växte för varje dag som gick, det blev väldiga diskussioner i klassrummet om allt ifrån CO2-halter i atmosfären, Keelingkurvor och väder vs. klimat.

Vi diskuterade också olika lösningar som hade blivit presenterade av politiska partier i Norge, men kände alltid att det var något som saknades i den politiska diskussionen, något vi inte helt klarade att sätta fingret på. Vi bjöd in politiska- och miljöorganisationer för att hjälpa oss att förstå vad allt handlade om, och engagemanget blev större för varje dag som gick.

Allt eftersom protesterna i Sverige växte, och flera liknande "Fredagar för framtiden" uppstod i andra städer, också i Norge, började mina elever prata om att de ville göra något liknande i Bergen. Så en dag efter jullovet satte de sig på en spårvagn till stan för att protestera, de också. De hade lagat egna plakater och banderoller, med slagord de hade läst på Natur och Ungdoms hemsidor, lite nervösa men mest entusiastiska. Nu skulle de få sätta ut sina kunskaper i världen och visa vad de stod för!

Och de demonstrerade. Hela den våren, varje fredag, ibland med andra elever – från vår skola eller andra skolor – men ofta ensamma. De fick uppmuntran från somliga vuxna som stannade och pratade med dem, andra gruffade medan de gick förbi att de visst också hade kläder på sig från Bangladesh och nya mobiltelefoner.

Och samtalen i klassen fortsatte. Vi läste böcker, både skönlitterära och sakprosa, för att förstå mer om klimatförändringar, och insåg att det inte bara handlade om dem, men många andra frågor också.

Avskogning, ökenspridning, miljögifter i jordbruk och industri, massutrotning och biologisk mångfald.

Vi lärde oss ord och begrepp som ppm, COP och IPCC och såg på dokumentärer av David Attenborough (och många andra). Och vi lärde oss otroligt mycket, eleverna klarade att stå upp för sig själva och diskutera med vuxna de mötte på stan när de protesterade, eller förklara på ett bra sätt för journalister varför de kände det var viktigt att demonstrera för klimatet. Och ändå kände de att det var inte tillräckligt. De fortsatte att dra in till stan med spårvagnen varje fredag för att demonstrera, och vi fortsatte att diskutera i klassen de stora miljöproblemen – men ändå. Med all den här kunskapen vi hade klarade vi ändå inte att landa på några goda lösningar på alla utmaningar vi såg framför oss. Visst, vi kan ju ersätta olje- och dieslbilar med elbilar, men de kräver ju också fossila bränslen i produktionen, en massa metaller för att bygga dem och batterierna är skadliga för miljön. De löser ju inte problemet. Och nya, smarta mobiler (och andra elektroniska duppeditter), även om de är "miljövänliga", kräver ju sina material – kisel, kobolt osv. De löser ju inte problemet. Och jodå, att flyga mindre är ju bra, men tåg och buss släpper ju också ut miljöskadliga ämnen. Och hur är det egentligen med vattenkraften i Norge, som ska föda nya, elektriska tåg, bussar och bilar – är den egentligen så ren? Ja, hur ren är egentligen alternativa energikällor? Och vad med alla länder som inte har möjlighet att utvinna energi från sol, vind och vatten?

Vi såg att de heller inte löser problemet, inte i grunden. Vi kände att vi aldrig kom långt nog. Så vad skulle vi göra?

En dag, när vi för säkert femtioefte gången diskuterade hur framtidens bärkraftiga samhälle skulle se ut (jag minns vi hade just sett på hur Brundtlandrapporten på 80-talet hade slagit fel ut), var det en av eleverna i klassen som suckade högt och sa:

"Det finns ju ingen lösning som inte leder till nya saker som måste lösas! Det är som att vi måste kasta hela samhället på skräphögen och börja om från början."

Det blev helt tyst i klassrummet. "Ja", sa en annan, "det kanske är det vi ska göra. Bomba hela samhället och börja om från början." (Kom ihåg, de är högstadieelever.)

"Eller", sa en tredje, "är det bara vi som tänker fel? Vi byter ut olje- och dieslbilar mot elbilar, smartphones mot "miljövänliga" smartphones och "smutsiga" energikällor mot "rena" energikällor – som har sina egna problem – men vi prövar aldrig att göra nåt helt nytt. Att tänka HELT nytt. På saker som ingen har tänkt på tidigare."

Och då hände nåt i klassrummet. Alla såg på varandra och nickade ivrigt. Vi suddade ut allt som stod på tavlan (som plötsligt väldigt mycket såg ut som gårdagens lösningar på morgondagens problem), och skrev istället bara ett stort frågetecken. Och så ställde vi frågan: Hur ska vi klara av att hitta *morgondagens* lösningar på *morgondagens* utmaningar – i dag? Och så började vi jobba.

Tief genug gefragt?

I ekofilosofin brukar vi prata om att det är svårt att lösa samhälls- och miljöproblem som har uppstått i vårt förståelserum (eller vår kultur, vårt sätt att leva) med svar och lösningar som kommer från samma förståelserum. Det blir mest som att byta ut en del som inte passar i en maskin mot en ny del, som är av samma slag. Ett steg framåt och två steg bakåt. Du kan inte ställa en fråga utan att ha svarat på den först.

Heidegger brukade ryta åt sina elever på universitetet – "Nicht tief genug gefragt!" ("Inte djupt nog frågat!"), när han tyckte att frågorna de ställde var alltför ytliga. Han ville försöka komma "under huden" på världen och se det som ligger bakom slöjan som är vår kultur och samhälle.

Och jag vill säga det var just det mina elever i klassen kom på, helt på egen hand. De blev så frustrerade av att se alla ytliga lösningar på dagens stora samhälls- och miljöproblem, så de till slut måste ryta till sig själva: "Nicht tief genug gefragt!"

Och jag tänker det är lite här vi står i ekofilosofin. Det är just det vi vill också. Vi vill försöka se på hur våra samhälls- och miljöproblem uppstod, och försöka lösa dem i grunden. Och då kanske inte lösningarna kan komma från samma förståelserum. För vi vill inte bara "byta ut" en skruv eller mutter, som ändå inte ser ut att passa, men hitta helt nya skruvar och muttrar. Ja, eller kanske (som den mest frustrerade av mina elever föreslog, på sitt sätt) byta ut maskinen helt och hållet, för att den inte ser ut att fungera.

Om det nu alls är möjligt?

HEM BÄR ANSVARET FÖR KLIMATKRISEN ?

HELMUTH KLINGENBERG

I ordet ansvar, respond, antworten kan vi skönja att ge svar på något. Kanske ytterst ge svar på det liv vi har fått.

"Syftet med konsten, syftet med ett liv kan endast vara att öka summan av frihet och ansvar hos varje person och i världen", skriver Albert Camus på 60 talet.

Förutsätter frihet och ansvar varandra? Följs de åt i våra mognads- och utvecklingsprocesser? Ökar vårt ansvar när vi använder vår frihet?

I så fall skulle ansvar också kunna kopplas till intelligens, kunskap, hälsa, medvetenhet, makt och inflytande och ägande.

Vilken sorts intelligens har till exempel övertaget i vår kultur och vilken har hållits tillbaka?

Kan olika former eller grader av dessa få oss att förändra det ansvar vi har, till exempel för klimatkrisen?

Lämnar vi det individuella perspektivet så ställer sig samma frågor olika kulturer emellan.

Vilket svar ger (ansvar tar) vår kultur när den varseblir klimatkrisen? Och andra kulturer i öst och väst, syd och nord?

För att fördjupa frågan än mera kan vi också betrakta det mellanrum mellan stimulus och respons, som vi kan kalla frihet utifrån ett mystiskt/andligt i perspektiv i öst och väst.

I Bhagavad-Gita hittar jag följande text:

"Action happens - there is no individual doer thereof. Actions happen because it is God`s will; the relevant consequences affect those concerned also according to God`s will. God`s will can be substituted by the words `Cosmic Law` or `Universal Law`."

På grund av vår egen programmering, utifrån vårt DNA och Guds vilja, skulle vi inte ha någon kontroll över våra eller andras handlingar vilket skulle ge oss total frihet att göra vad vi vill, vi kan inte någonsin ha kunskap om skaparens avsikt.

Vem har ansvar för dessa rader jag skrev?

VISSTE DU ATT...

EKOFILOSOFI FINNS PÅ ?

SÖK PÅ **FÖRENINGEN FÖR EKOFILOSOFI**

**OCH TA DEL AV FÖRELÄSNINGAR, SAMTAL
OCH ANNAT!**

VILL DU SKRIVA I TIDSKRIFTEN?

**DU ÄR HJÄRTLIGT VÄLKOMMEN ATT BIDRA MED
ARTIKLAR, POESI, BILDER, OSV.**

**NÄSTA NUMMER HAR OCKSÅ TEMA
KLIMATKRIS ELLER KULTURKRIS OCH
KOMMER UT I AUGUSTI/SEPTEMBER.**

DEADLINE FÖR BIDRAG 20 AUGUSTI.

**TA KONTAKT MED MIKAEL JEDHAMRE (MIKAEL.JEDHAMRE@GMAIL.COM) FÖR
MER INFO, OCH EVT. HJÄLP TILL ATT SKRIVA.**

Ekofilosofiska Sommars Svågadalen 30/7 – 1/8 2021

Hjärtligt välkomna till ekofilosofiska sommarsamtal i vackra Svågadalen! Vi möts och samtalar om årets tema: "Klimatkris eller kulturkris?"

Torsdag 29/7

De som vill och har möjlighet får gärna samlas 29/7 till gemensam middag kl. 20, och sova i Svågadalen en extra natt.

Fredag 30/7

09.00 - Frukost

10.00 - Inledning och samtal.

Pontus Örtendahl: Klimatkris eller kulturkris? Kort introduktion till ekofilosofi. När började klimatkrisen? Vilka är dess djupare orsaker? Vilka är ekofilosofins perspektiv på miljö- och klimatkrisen? Vad kan vi lära av fladdermöss? Kan vi byta förståelserum i stället för planet?

13.00 - Lunch

15.00 - Inledning och samtal.

Viveka Klingenberg: Vad tänker mossan? *Upplev naturen - med alla sinnen öppna - vad tänker mossan?* Med det japanska versmåttet haiku reflekterar vi över hur annat levande upplever oss.

Anna-Lena Bohlin: Etik, moral och klimatkris? Hur ska man förstå sammanhanget mellan värderingar och attityder? Frågor om när etik och moral inte stämmer överens.

18.00 - Middag

SAMTAL I

Lördag 31/7

09.00 - Frukost

10.00 - Inledning och samtal.

Mikael Jedhamre: Klimatkris eller kunskapskris? Vad har vår kunskapssyn att göra med klimat- och kulturkrisen? Vad säger den om vårt sätt att leva i världen? Kunskap i olika förståelserum. Har kunskapen en plats? Kan kunskap skapa en bättre värld?

12.30 - Mia Rosvall, ordförande i Svågadalsnämnden, berättar om platsen vi befinner oss på och deras speciella lokalorganisation.

13.00 - Lunch

15.00 - Inledning och samtal.

Helene Wiberg: Intelligens och klimatkris. Vad har intelligens med klimatkrisen att göra? Finns det olika slags intelligenser? Behöver vi en ny sorts intelligens för att svara på klimatkrisens frågor?

Helmuth Klingenberg: Vem bär ansvaret för klimatkrisen? Är ansvaret individens, samhällets, kulturens eller Guds? Kan vi människor vara fria från ansvar och samtidigt hävda en fri vilja?

18.00 - Middag

Söndag 1/8

09.00 - Frukost

10.00 - Avslutande samtal och vägen vidare.

12.00 - Lunch och hemresa.

Det här är ett preliminärt program. Förändringar kan uppstå.

Har du frågor om sommarträffen? Eller vill du anmäla dig? Skicka ett mejl till styrelsen@ekofilosofi.se.

SIGMUND KVALØY: MÄNNISKA OCH NATUR

EKOFILOSOFISKA FRAGMENT.

HÄR ÄR DEL 2 AV SIGMUND KVALØYS BOK "EKOLOGISK KRIS, NATUR OCH MÄNNISKA" FRÅN 1976. DEN FÖRSTA DELEN BLEV PUBLICERAD I FÖRSTÅELSERUM NR 1 2021, OCH DE NÄSTA DELARNA BLIR PUBLICERADE I SENARE TIDSKRIFTER I ÅR.

7. "KOMPLEXITET" OCH "KOMPLIKATION"

Många som har läst ekologisk litteratur har kanske som jag förvånats över en del hopblandningar i användningen av ord som "mångsidighet", "mångfald", "di-versitet", "komplexitet" o dyl. (Eng.: "complexity", "diverity"). Detta gäller t. ex. den kände ekologen Ramond Margalef när han hävdar att vi har att göra med en ökning av komplexiteter i ekosystemet när människan bygger moderna industristäder. ("On certain unifying principles in exology", ur Readings in Ecology.)

I en speciell (och livsviktig!) mening kan man säga att den moderna snabbväxande och industritjänande storstaden med dess befolkningbara skenbart representerar ökad komplexitet i förhållande till det ekosystem den växte fram ur och är en del av. Det verkar tvärt om många gånger fruktbart att tala om införandet av ett starkt standardiserande element vid dess framväxt - en "nedbrytning av naturlig mångfald". Detta bland annat genom att den på många sätt är ett resultat av genomslagskraften till snäva tekniskt/ekonomiska lönsamhetskriterier som kräver standardiserande processer.

Man kan säga att ekokrisens fortsatta utveckling bland annat möjliggörs genom en ideologi som prisar "mångsidighet", "variation", "mångfaldighet", "rikedom i upplevelse" o dyl, medan det man hänvisar till som ökning av mångsidighet i miljön och samhället tvärtemot representerar en ekologisk "fåsidighet" och standardiserad enkelhet som underminerar ekosystemets varaktiga jämvikt. Här står vi alltså inför ett behov att skilja mellan "äkta mångfald" och "sken-mångfald". Det kan vi göra genom en uppdelning av den gamla "komplexitets"-föreställningen i två begrepp: "komplexitet" för "äkta (ekologisk) mångfald" och "komplikation" för en viss typ "oäkta (icke ekologisk) mångfald". Beteckningen komplikation har valts för att det andra begreppet ska få en association i riktning mot oöverskådlighet, något som är svårt, koncentrationskrävande. Bland annat är hänsynen till hypoteser angående psykisk stress motiverade här.

a) KOMPLEXITET

"Mångfald i uppbyggnad, arbetssätt och samband (kommunikation) är här lämpliga ord att associera utifrån. Begreppet är tänkt att vara mycket omfattande, på så sätt att det är tal om mångfald i tillvaron rätt och slätt - så som det ter sig vid "ansamlingen av alla ting som finns" - i fysiska former, i processer och även i

mentala förhållanden. Det avses alltså inte bara mångfald som kan urskiljas och uppfattas genom våra sinnen eller registreras av människotillverkad apparatur. Komplexitet i naturen gör sig gällande både vid struktur och funktion hos "tingen själva" och deras framtoning - t. ex. i den miljö som människan direkt rör sig inom, handlar inom, orienterar sig i förhållande till, påverkas av eller inte påverkas av.

Vidare har jag här tänkt på kvalitetsmässig mångfald, till skillnad från kvantitetsmässig sammansatthet (skillnaden tas upp ytterligare under b) komplikation här nedan). När en människa paddlar över en älv för att "undkomma blekansiktena" eller - som blekansikte - bygger en bro över älven, eller kopplar av med att fiska i älven, kan man säga att människan förhåller sig på tre kvalitetsmässigt skilda sätt till denna älvmiljö. På ett mer primärt plan talar man om att olika färger, toner och så vidare, utgör skilda kvaliteter i miljön. Den delning som görs här mellan olika kvaliteter är emellertid inte tänkt som något som "motsvaras" i naturen - bara som ett slags tankemässigt hjälpmedel som människan är tvingad till att använda sig av i försöken att förstå sin verklighet. Kvalitet contra kvantitet har här primärt nämnts för att få en infallsport till begreppsparat komplexitet och komplikation.

En människa lever komplext när den utnyttjar ett stort antal av sina möjligheter till medveten upplevelse och "lugn handling" i förhållande till och kontakt med ett brett spektrum av kvalitativt olika verksamheter och omgivningar. Häri innefattas olika växelverknads- och kommunikationsförhållanden till andra människor och människogrupper.

För att få några inledande associationer till vad ett spektrum av olika kvaliteter i totalmiljön kan omfatta kan vi nämnas ådant som stenrös, jordpartiklar, fjäll, sommarstuga, vägen till jobbet, det kapitalistiska eller det kinesiska eller det eskimåiska produktionssystemet, familjeförhållanden, maskiner, musik, att klättra i träd, se på fladdermöss, köra bil, bruka jord, bygga en skogsbilväg, åka tåg två timmar varje dag, att i tjugo år passa en maskin som går fort och bullrar och kräver koncentration men ingen skapande handling, lukta på jordgubbsblommor bakom dass, dra iväg på Lofotsfiske, att uppleva ett lungt hav men veta att det inom en timme kan piskas upp i storm, att bege sig ut och samla in renflocken, älska någon på en äng eller på riksdagsläktaren under finansdebatten, knyta skosnörena åt minsta dottern, byta blöjor utan att vara förkyld, skydda sig mot väder

och vind och medmänniskorna med hjälp av hus, kläder och gårdsgårdar. Det kan vara arbete med att göra fjället ofarligt för mänsklig reseverksamhet genom att lägga en bilväg genom en tunnel, alternativt med att lära skidlöpare att överleva en snöstorm. Det kan vara olika former av politisk aktivitet.

T. ex. kan kärleksförhållandet mellan föräldrar och barn vara en verksam faktor till förändring av miljön och samhället. Relationen kan beskrivas av författare, målare, fotografer, skådespelare o s v och det kan beskrivas på ett sådant sätt att det bidrar till att stärka komplexitet i utvecklingen för den enskilda människan och samhället. Kärlek mellan barn och föräldrar ger sig till känna på en lång rad olika sätt - flera olika kvalitetsplan hos dessa människor spelar med i ett sådant förhållande. När det gäller beskrivningen av denna relation är det emellertid ett kvalitetsplan som inte är speciellt användbart - det plan där världen uppfattas som beskrivbar med hjälp av tal-storheter. Dock är det just detta som är operationsplanet för vår tids planläggare, företags- och samhällsekonomer. Fler och fler som är upptagna av att bevara eller bygga upp sunda miljöer och samhällsförhållanden arbetar idag med att översätta de värden de vill ta vara på till tal-storheter, så att de kan ingå i samhällsplanernas matematiska och statistiska språk och därmed tas hänsyn till. Många gånger kommer det som det då tas hänsyn till att vara "skenvärden" i stället för de värden som man önskade ta vara på. Resultatet blir att samhället i ständigt växande grad styrs utifrån fel signaler. Ett kvalitetsplan i tillvaron får dominera på bekostnad av den mängden av plan som inte ger lämpligt underlag för kalkyler, statistik, databehandling eller överförbarhet till kronor och värdepapper.

Här går jag inte in på hur man kan skilja på olika kvalitetsplan för miljö och verksamhet. Starka försök på systematiseringar är väl också helt eller delvis oförenliga med den ekofilosofiska uppfattningen och målsättningen om att livet är en sammanhängande helhet.

b) KOMPLIKATION

Jag nämnde i förra avsnittet den uppfattning av verkligheten som människorna lägger till grund för tal-beskrivningar. Det är den uppfattningen - det planet- som karaktäriseras av komplikation. Komplikation blev infört i världen av människan och utgår ifrån att man uppfattar verkligheten som uppdelad i beskrivbara bitar - kvantiteter - ett typiskt och nyttigt mänskligt hjälpmedel för att beskriva omvärlden och sig själv och för att uppnå översikt och

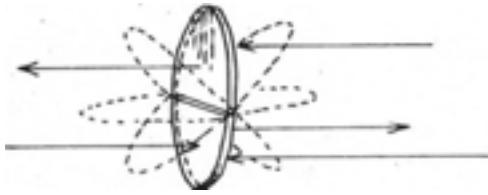
herravälde. Komplikation karaktäriseras av den art av sammansatthet som vi finner i t. ex. logik och matematik. Det är hela tiden tal om en och samma kvalitet. Vi har att göra med ett litet begränsat antal tecken och regler för att sätta samman dessa. Dessa tecknen ingår i ett ständigt växlande mönster, men mönstret tillhör ständigt ett och samma kvalitetsplan - hela mönstret kan när som helst föras tillbaka till en bestämd mängd och typ av storheter med hjälp av regler som givits en gång för alla. Dessa storheter skall alltid uppfattas och behandlas på samma sätt av de människor som har med dem att göra.

Detta att de grundläggande enheterna kan sättas samman på många olika sätt kan ge överskådlighet för den människa som skall arbeta med dem. Uppklarandet kan kräva tid, stark mental koncentration och användning av energi. Överskådligheten är emellertid av en annan art än den som karaktäriserar komplexitet, i och med att vi här hela tiden opererar på ett och samma kvalitetsplan. Människan står hela tiden inför samma slags värdering eller behandlingssätt. Med andra ord inget kvalitetsplan korsas i vårt mentala umgänge med komplikation.

Vår tids städer och maskiner är resultatet av mänsklig verksamhet på "komplikaionsplanet". De skapar miljöer som i stor grad kan ges fullgod beskrivning med hjälp av skisser i samma enheter, kvantiteter och regelbunden sammansättning av kvantiteter, d v s via mental verksamhet på samma plan. Detta är i långt mindre grad fallet när beskrivningen angår människorna inom dessa miljöer. Här har vi återigen att göra med liv - en komplexstörning. När människan är upptagen med att skapa eller att komma över sin komplikation säger vi alltså att det är verksamhet på (eventuellt i) komplikaionsplanet. De komponenter som utformar eller skapar komplikation är alla "kvantifierbara"- de kan tillordnas tal och ingå i kalkyler, statistiska analyser, skisser i erfarenhetstillrädd och "objektiv" forskning o s v. Mänsklig verksamhet på detta plan är planeringsbar inom vanliga ekonomiska och tekniska modeller.

Människor som jämt och ensidigt är upptagna av den typen av aktivitet kommer att efter hand utvecklas så att det mesta av deras energi bygger ut och bibehåller ett "komplikaionsplan" i dem själva, medan andra kvalitetsplan förfaller eller direkt hindras i sin utveckling. Vi tänker oss med andra ord att åtskilliga sidor av människans "personlighet" är representerade på olika "plan" och att varje plan utgör en säregen möjlighet till kontakt med omgivningen.

Tankegången kan åskådliggöras med hjälp av nedanstående figur.

Pilarna anger kommunikation med miljön. Kommunikationsriktningen är alltid vinkelrät mot vederbörande kvalitetsplan. Plan och pilriktning anger en bestämd kvalitetsmässig förmedling. Om vi tänker oss att det plan som figuren här ovan anger är ett överutvecklat komplikationsplan hos en människoindivid är det bara kvantifierbara miljökomponenter och miljövärden som anges av pilarna.

I nästa avsnitt ges en rad konkreta exempel från människans samhälle.

ILLUSTRATIONER:

En människa som lever med hjälp av naturhushållning eller blandhushållning tvingas i hög grad att leva komplext och i direkt möte med en komplex miljö. Det samma gör sig gällande t. ex. för en människa som har tillräcklig möjlighet till att kunna leva med kroppslig och andlig tillfredsställelse och som bor i en stad som har växt fram långsamt och på basis av mänskliga, meningsfyllda verksamheter som är möjliga att överblicka - en stad som ännu inte blivit sanerad eller förenklad på grund av dominerande teknisk-industriella eller marknadsekonomiska intressen.

De flesta européer anser att eskimåns liv är enkelt, "primitivt". Närmare undersökningar visar att eskimåns kommunikation med miljön (inkluderande språket) är långt mer komplex än vad man finner hos en genomsnittlig storstadsbo i västvärlden.

En människa som använder det mesta av sin energi för att möta komplikationer kan t. ex. vara en underordnad kontorist i ett modernt strömlinjeformat storstadssamhälle. Det kan vara en människa som varje dag rutinmässigt betjänar en maskin eller har en annan komplikationsfylld funktion som ständigt kräver koncentrerad uppmärksamhet.

Vad man önskar är alltså att definiera livsformer som i större eller mindre grad är "komplikationsdominerade" eller "komplexitetsdominerade".

Komplikationsdominans gör sig gällande, när en väsentlig del av människans energi går åt till aktiviteter på komplikationsplanet - och detta plan karaktäriseras av mätbara element och funktioner.

Komplexitetsdominans gör sig gällande i stigande grad, ju fler olika uttrycksqualiteter människan kopplar in. Den "komplexa" människan upplever och deltar i världen mer varierat, hon växlar ständigt från ett kvalitetsplan till ett annat i sina handlingar och tankeupplevelser. Sådana planväxlingar sker inte tillfälligtvis, utan följer behovet av att lösa människonära och meningsfyllda uppgifter.

8. MÄNNISKAN SÖKER KOMPLEXITET

Vi kan lära känna många grundläggande fakta om människan genom att studera barn. De är ju ännu inte färdigformade eller anpassade till de vuxnas lev-nadssätt och miljö.

Barn söker ständigt växla kvalitetsplan, göra sig bekanta med världen utanför, orientera sig i förhållande till ständigt nya sidor av naturen, bemästra nya sätt att anpassa sig till naturens mångfald. Under tiden slipas de av och formar själva den natur de kommer i kontakt med - och i samband härmed ofta även mycket av den natur, de människor och människogrupper, som de inte kommer i direkt kontakt med.

De delar av miljön som barnet eller människan ändå inte har klarat av att göra sig bekant med, som hon hittills inte bemästrar, kan vi här kalla de "överkomplexa". Det är sidor av miljön som hon ännu inte kan kalla för "sin", som inte deltar i uppbyggnaden av hennes hemkänsla. Det grundläggande för människan är att sträva efter att tränga in i det överkomplexa - att göra det till en del av sin egen komplexa personlighet: d v s hon strävar efter att öka sin egen komplexitet.

Många gånger är en sådan ökning av komplexiteten möjlig, men oftast står människan inför en miljö eller ett avsnitt av miljön som är komplext på så sätt att det kommer att förbli kaos, d v s "omöjligt för människan att strukturera".

Mycket tyder idag på att om människan ständigt hindras från att leva i spänningsfältet mot det överkomplexa, så ger detta utslag i olika arter av kroppslig eller andlig "sjukdom", d v s med ekologisk tankegång ger det utslag i "sårbarhet". Ökad sårbarhet kan göra sig gällande både isolerat mänskligt och total-ekologiskt. I första hand med sådant som våld utan egentlig anledning mellan individer och grupper, med aggressivitet eller med självuppgivelse och handlingsförklamation. "Stress"-symptom uppstår.

I andra hand har man tänkt på spoliering av förmågan hos större eller mindre naturhelheter att motstå eller motarbeta en nedbrytning av mångsidigheten, t. ex. vid ingrepp av människor som saknar förmågan till komplex samverkan med sin närmaste natur. Människor som är skadade på detta sätt har "dålig eller begränsad synskärpa" i förhållande till det komplex som de är delar av. Deras inneboende strävan att få tillräckligt bredkontakt med sin egen och omgivningens natur har avbrutits för tidigt - ett liv i "spänningsfältet" har ersatts av ett liv i aggressivitet eller likgiltighet. Detta åstadkommer ett "sår" eller minskar styrkan inför det mångfaldiga nätverk, där de har sin plats.

Arbetsdagen för en människa i västvärlden ser mycket ofta ut på det här sättet. Hennes kommunikation med miljön präglas av stark förenkling, standardisering och komplikation.

Ett annat sätt att säga detta är, att möjligheterna till ömsesidig hjälp inom helheten människa/natur bryts ner eller förenklas. Man kan här hela tiden hålla fast vid den tanken att människan i all sin aktivitet inte kan undgå att påverka och att påverkas av nära och fjärran komponenter i naturen: detta ingår som en verksam faktor inom större ekosystem.

Om man utgår från tanken på människan och hennes sökande mot det komplexa, kan det vara aktuellt att ställa upp en norm för förstärkt komplexitet inför uppfostran, samhällsplanering och politiska aktiviteter generellt sett. Det system vi själva lever under i industritillväxksamhället ger dock en prioritet som är oförenlig med denna tankegång. Snäva intressen får operera relativt okontrollerat utifrån egna, ensidiga värderingar om ekonomisk lönsamhet. Med en högt utvecklad teknologi till hjälp leder detta till olika former av standardiserad massfabrikation, kombinerad med en systematisk förenkling av miljön och "standardisering" av människor - så att så många som möjligt köper samma varor, finner sig i samma slags arbete, pressas in i samma arbetsrytm. De blir därigenom i allt högre grad ur stånd att upptäcka de sidor av det komplikationssystem de anpassats i, som är värda kvalificerad kritik.

Naturmiljö eller komplexitetssystem ger som miljö många möjligheter, medan de etablerade ekonomiska förbrukningssätten och komplikationssystemen ger få. Människor med komplikationsdominerat beteende är i dag i stånd att stärka sin "ekonomisk-politiska ställning" genom att utnyttja naturen allt starkare på det fåtal sätt som motsvarar deras egna specialiteter - de så att säga "tär" på naturens mångfald. Ett aktuellt exempel i Norge är utnyttjandet av älvarna till aluminiumproduktion i stället för till jordbruk (i sig självt ett komplext område, när det inte drivs med målsättningen ensidig, intensiv odling och broilerfabriker), diverse tjänlig småindustri, olika former av friluftsliv, fiske, dricksvattentillförsel och avloppsmottagare, transport (sommar och vinter), vetenskaplig forskning o s v.

Detta skertrots att ett stort antal människor är oeniga om en sådan prioritering och trots att kapitalinsatsen eliminerar möjligheten att etablera en mångfald andra industrier med trevligare och sundare miljö, mer stimulerande arbetsuppgifter o s v. Detta visar uppenbarligen en mycket stark politisk maktdominans till förmån för den kraftkrävande industrin.

Etablerade "komplika-tionsintressen" som i dag visar sig i stånd att existera och expandera enbart genom att utnyttja snäva ekonomiska förtjänstmöjligheter har genomslagskraft inom vårt samhälle i stället för och på bekostnad av hänsyn till komplexa mänskliga behov och hänsyn till naturens mångsidighet.

Konsekvenserna kan ur ekologisk synpunkt beskrivas med att helheten standardiseras, komplexiteten bryts ner eller hindras i sin utveckling, den naturliga mångsidigheten elimineras.

Demokrati förutsätter reella alternativ att välja mellan för samhällsmedborgarna, samt kraft och styrka att välja och ge valet konkret genomslagskraft. Sambandet mellan reell demokrati och naturvård, definierat som komplexitetsstyrkande dispositioner inom natursystemet, borde stå klart på basis av vad som sagts här ovan.

Många av de ingrepp som idag görs i naturen leder till något som vi kan åskådliggöra med bilden av cancers utveckling: Människan standardiseras mentalt, tills "komplika-tionsceller" uppstår, vilka med hjälp av teknologi och inläring breder ut sig i den naturliga vävnaden på de övriga cellgruppernas bekostnad. Även med den självreglering, som annars i naturen efter en tid eliminerar cancerbölder (i denna vidsträckta betydelse) och som i tid stoppar denna växtmekanism, nedbrytande för mångsidigheten, är dessa "celler" i stånd att sätta andra celler ur funktion med hjälp av de tekniska försvarsmedel som står till deras förfogande. Processen försvaras politiskt med att den representerar en ofrånkomlig "utveckling" och att vi har lärt oss att uppfatta det som en stor förlust, om vi inte är med i "utvecklingen".

Att se framåt uppfattas gärna som rationellt. Samhällets styrning måste därför betraktas som irrationell så länge det styrs i takt med industritillväxtsamhällets huvudtendens. Förutsättningarna att ändra på detta är bl. a. att de samhällsmedlemmar som sitter i politiskt effektiva positioner har en helt annan och nära kontakt med människor och naturhelhet, och förutsättningen för detta är en omvälvning i det politiska styrelsesättet, som knappast är möjlig förrän stora delar av folket uppfattar att deras livsmiljö är verkligt hotad av det nuvarande styrelsesystemet. Den självutvecklande standardiseringen gör sig gällande på en lång rad olika, ännu otillräckligt kartlagda områden. Människornas "medverkan i naturen" hindras med få avbrott under hela deras livstid.

Underlaget för politiskt "grus i maskineriet" byggs bl. a. upp med att barn- och ungdom inte hindras i sitt ovillkorliga och ständiga sökande mot "spänningsfältet mot det överkomplexa". Som hinder fungerar komplika-tionssamhällets indoktrineringar med föräldrarnas statusönsknin-gar, reklamen, prestationsidealet, uppfattningen att ekonomisk egen-vinning väger tyngst, pojke/flicka-rollerna osv. Den pressen "putsar av dem", eliminerar försöket till integrering av många kvalitetsplan - till personlig utveckling av mångsidighet. Liknelsen med en cancerutveckling är åter användbar:

I den mån en sådan omformningsprocess lyckas, eliminerar "cancer-cellerna" möjligheterna för ett friskt, d v s "komplext" politiskt motstånd mot den mjuka vävnaden. Vi ser en självförstärkande mekanik i verksamhet. Ändringar inom systemet har små chanser att stoppa "cancer-mekani-ken", eftersom systemet lever av denna mekanik.

9. MÄNNISKA, "BRO" OCH MILJÖ

För att beskriva några viktiga sidor av förhållandet mellan människor och miljö har jag funnit det lämpligt att använda bilden av en bro. Med broar avser jag verksamma kommunikationsleder mellan individ/grupp och omgivning. Här avses den varaktiga och medvetna kontakt som människan fått till stånd med en del av den miljö hon lever i, försöker ta sig fram i, försöker att förstå, att göra till sin, att bli bekant med. I detta sammanhang kan vi också tala om förutsättningarna hos människan och hos den berörda miljön för att etablera sådana broar.

För att människan skall kunna utveckla sig till en komplex del av en komplex miljö måste miljön framstå med människotillvända struktureringsmöjligheter, vara uppbyggd efter principer och mönster som motsvaras av människans egna fysiska och psykiska förutsättningar. Sådana "inkopplingsmöjligheter" kan dels vara medfödda, dels kan de med en viss anknytning till hennes medfödda anlag växa fram genom tillvänjning. För att inkopplingarna skall bli "äkta" (integrerade) och inte ytliga krävs en mera gradvis och långsam utbyggnad än vad vår tids miljöförändringar, oftast, tillåter.

För att antyda exempel på sådana "principer och mönster" som skapar förutsättningar för inkoppling av broar kan nämnas: rytm, exempelvis inom musiken, spänning och avspänning av olika slag, som människan erfar inom sig själv eller hos andra människor,

utvecklingstakten inom människans egna gränsvärden för erfarenhet, närvaron av sådana drag i miljöns känsliga mönster som har samband med naturliga växt- och nedvisningsprocesser, aktiveringsmöjligheter, som känns meningsfulla för människan i hennes strävan att leva ett rikare liv. (Det sista innebär att vissa av dagens fritidsaktiviteter inte kan bli annat än ytliga komplement till en människas personlighets-komplexitet).

En människa kan möta en miljö i avsaknad av broar som kan kopplas samman med hennes egna. Detta sker t. ex. när en åhörare lyssnar till musik som saknar sådana rytmer, som motsvarar rytmerna i hans egen kropp och själ. (Jämför de oerhört sammansatta "räknesticksrytmerna" i en del modern musik och de tomma konsertlokalerna.) En del moderna stadsdelar är illa utrustade med "broar". Man har inte tagit hänsyn till vad den mänskliga organismen eller människogrupper kräver för att genom arbete och fritid strukturera sin miljö, för att kunna göra sig bekanta med den, för att kunna fungera i den, så att komplexa brosystem kan byggas upp. Vad dessa människor möter är monotoni - eller ett övermått av motsatsen - "en komplikation utan broar", d v s kaos. Västvärldens industrisamhälle är i hög grad ett gigantiskt experiment med en miljö som saknar de bromöjligheter som karaktäriserar det natursystem, varav människan utgör en del.

10. "TIVOLIEFFEKTEN"

En människa har alltså möjlighet att bygga ut och aktivera ett stort antal anlag, om de kan fungera i en mångsidig miljö med lämpliga bromöjligheter. Låt oss tänka oss en människa som har varit i stånd att göra detta - som har byggt upp en inre styrka i förhållande till en komplex omvärld - som själv både till kropp och själ har blivit en komplex varelse.

Låt oss vidare säga, att denna människa placeras i en ny typ av miljö som också har en hög grad av komplexitet men saknar anknytningsmöjligheter för denna människa. Hon är alltså hänvisad till att fungera i den nya miljön.

Hon är tvingad att delta i miljöns komplexa struktur, men finner få broar som passar till hennes egna. Detta kan leda till att delar av människans personlighetskomplex demolerar: det kaos eller den frånvaro av miljöstruktur, som denna människa ständigt utsätts för, leder till en förenkling hos henne själv.

Människan svarar i en sådan situation med en "förvirringsreaktion". Mängden och typen av impulser från miljön bryter ner även tidigare konstruerade broar - en "förvittring" av byggnadsverket inleds.

En liknande utveckling kan äga rum inom en grupp människor som lever och arbetar på samma ställe. Även en grupp kan ju sägas utgöra en "personlighet" med större eller mindre grad av inre sammanhållning och mångfald av komplexitet.

Vid försök till anpassning till en krävande miljö utan möjligheter till anknytning (broar) förbrukas en del av individens eller gruppens energi till att söka efter kontaktytor - till att övervinna förvirringen. Som människor säker deltagarna i denna miljö att ytterligare utbygga komplexiteten, men utan att lyckas. Istället för att uppnå ett starkare jämviktsförhållande till omgivningen blir deras kontaktmönster mera obalanserat, mera tillfälligt i sin uppbyggnad. (Stress är balanspåfrestningar av denna eller andra typer.)

För att illustrera en del av detta förhållande kan vi tänka oss en människa som vandrar förbi de frestelser ett stort tivoli kan erbjuda. Hon bombarderas med effekter: färgad belysning, skjutbanor, bollkastningsstånd, trolspeglar e t c - men ingen av dessa attraktioner ger henne någon impuls till ett större, människonära sammanhang. De hjälper inte människan till större överblick eller ökad styrka för den krävande livsmiljön. Vi säger att "världen passerar i revy".

I kontrast till denna "tivolieffekt" kan vi nämna en människa som i veckor är sysselsatt med att forma en sak, t. ex. att snickra en låda eller bygga en båt - och som samtidigt gör detta utifrån sin inre egenart och den säkerhet han vunnit genom att under många år ha utvecklat sin färdighet. I detta fall är det fråga om en starkt etablerad "bro" - eventuellt en som förstärks med och ger styrka till en rad "sidobroar": människans duglighet på närbesläktade områden, anknutna till hennes strävan efter ett berikat liv i lokal närmiljö.

Nästa sida: Exempel på så kallad "tivolieffekt" - skenmångfald och komplikation ersätter komplexitet - äkta mångfald. Människan erbjuds att leva genom bilen, göra vad som helst och "utan identitet" - som den.

FORTS. I NÄSTA UTGÅVA.

Skremmende undersøkelse om pendlere:

Sterkt utsatt for psykiske lidelser

Pendlere fra kommunene rundt Oslo synes å ha en større tendens til å bli innlagt i sykehus for psykiske lidelser enn arbeidstakere som ikke pendler. Tendensen øker med avstanden fra hjem til arbeidsted. Dette er den skremmende, men kanskje ikke urettede konklusjon på en undersøkelse som legges fram i siste nummer av Tidsskrift for den norske lægeforsking. Den er utført av Tom Sørensen, og materialet utgjøres av de 272 personer fra Oslos omegnskommuner innenfor en radius på 6 mil, som var innlagt på Psykiatrisk klinikk, Vinderen i årene 1959, -60 og -61. Undersøkelsen definerer som pendlere også kvinner som er gift med pendlere, og de samme utslag gjør seg gjeldende for disse. For hustruens vedkommende synes imidlertid ikke pendlerstanden å bety så mye som det faktisk at mannen i det hele tatt er pendler.

Basis for undersøkelsen er frekvensen av Oslo-pendlere i den totale yrkesbefolkning. Frekvensen av pendlere i den yrkesaktive del av pasientmaterialet (arbeidstakere og kvinner gift med arbeidstakere) ligger markert høyere enn i totalbefolkningen. Forskjellen er opp til 29 % for mannlige pasienter fra de fjernliggende kommuner.

Innløpeshyppigheten for mannlige Oslo-pendlere ser ut til å være størst for den yngste aldersgruppen. Årsaken til dette kan være at det med årene foregår en avvikling av mindre "robuste" personer, med en større tendens til å reagere med psykisk sykdom på pendlertilværelsen. Disse kan tenkes å ta dårligere betalt arbeid på hjemstedet eller eventuelt flytte nærmere arbeidsplassen. Noe som også kan gi seg utslag er at de som har vært pendlere i lang tid har "godtatt" denne livsformen og stresset føles kanskje mindre. Tilværelsen blir bygd opp

omkring det å være pendler. Forfatteren av undersøkelsen, som nye drifter mulige feltkilder, peker i sin konklusjon på at den økte hospitaliseringsfrekvensen kan avspelle en økt psykisk sykkelighet. Dette forklares ved den ekstra belastningen som pendleren er utsatt for.

Dagpendleren får ofte 4-5 timer arbeidsreise i tillegg til sin arbeidstid. Han får mindre fritid enn andre, langt mindre tid til å delta i det sosiale liv på hjemstedet. Familielivet lider under pendlingen. Ekteskapskonflikter oppstår lett og det er også mindre sjanser for å løse dem: tid det blir for liten tid til kommunikasjon ektefellene imellem.

Uxendleren har ofte i tillegg et hardt brakkemiljø med alkoholmisbruk og økte muligheter for ekteskapskonflikter på grunn av utenomekteskapelige forholdelser. Pendleren vil le oppleve at han ikke makter å leve opp til rollen som familiemedlem og medlem av bygdesamfunnet i byen er han isolert i sin rolle som utelukkende arbeidstaker. Pendlerhustruene lider på sin side under det begrensede hjemmelivet og ofte også under sosialisjonen, skriver Tom Sørensen i sin vurdering av undersøkelsen som er utført som selvvalgt og gavs til eksamen i psykiatri ved det medisinske studium i Oslo.

Etter at røttene er løst i heimbygda eller i den heimlige småbyen, hindres nye røtter å feste seg på det nye stedet. Den moderne "industrivekst-byen" er "sonet": Den er delt inn i adskilte soner for arbeid, barneoppdragelse, familiekontakt, osv. Dess sterkere ensidighet i industriell vekstprioritering, dess fjernere blir disse sonene fra hverandre. Det "rasjonale" rørsystemet fører blant annet til "pendlere".

Mennesket søker "spenningsfeltet mot det overkomplekse" - utvikling av ekte mangfold. Kompensasjonen for mobilitet og standardisering er "tivolieffekten" istedetfor ekte mangfold. Utfoldelse generelt skjer som i et tivoli.

60 TILBUD UTE OG INNE
Berg- og dalbane, bingo, radiobiler, orkestre, diskotek, dans, øshall, barnesvømming, gratis stamfilm, TV, lesarom etc.

Fremtidens fritidshus?

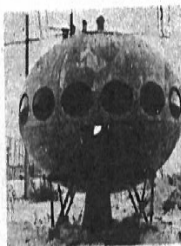

Fig. 1. Futuro-huset montert på stativ med nedfart trapp

MAMAIA

fra nå til 26/8

En uke fra kr. 775,- med full pensjon

Et RENT, salt og friskt sjøbad venter i ROMANIA. Gode hoteller blant trær og blomster bare noen skritt fra den gyldne sandstrand.

— bad i SVARTEHAVET i år!

FLY HVER LØRDAG: 22/7 FÅ PlassER

24/8, 1/7, 8/7, 15/7, 5/8 UTSOLGT. Ledige plasser ellers i august.

Velg selv frie 1, 2 eller 3 uker.

BARN under 6 år GRATIS!

Norsk reiseleder. Barnepark.

Utluftur arrangeres til ISTANBUL.

Donau, Bucharest, Karpaterne, m.m.

MØTESTED FOR UNGDOM

Dans hver aften på ca. 15 hoteller!

Kontakt
Deres
reisebyrå
eller
organisasjon

RUSSISK SOMMER

FLYREISE

Moskva — Leningrad

BADEFERIE

Svartehavet

15 dagers tur. — Avreisen

22/7, 2 pl. 29/7, 5/8, 19/8, 16 pl. 2/9, — 9/9, god pl.

Pris kr. 1830,- som inkluderer:

Sightseeing i byene og utflukter i Sochi, halvpenisjon i byene, halvpenisjon i Sochi.

Opplev Russland i sommerdrakt — og noen av verdens prektigste kunstsamlinger, sirkus m.m.

Norsk-russisk-talende reiseleder, lokale guider.

Menneskenes "kompleksitets-trang" kan overflattisk avbøtes med "tivolimidler": Den mobilitet og rotløshet som økonomisk konsentrasjon i moderne storbyer fører med seg, fører til en konstant rastløshet også ut over arbeidstiden.

"Fritids-tilbudene" utnytter dette.

De ferierende kommer tilbake enda mer rastløse og enda mer "mobile". Istedetfor ekte utfordringer til individuell kompleksitets-økning, møter turistene hotell-maskinene, tidstabellene, og en serie av "gleder" som er laget slik at de alle fungerer først etter at en har betalt for dem.

Siste sjanse for deg som vil være sikker på sol i juli!

LANZAROTE - GOD INVESTERING!

Nu er tiden inne til å gjøre en investering på Lanzarote!

Øen er under sterk utbygging og for tiden foregår salg av tomter til private, bygging av hoteller etc. Lanzarote har Kanariøernes beste klima — året rundt!

Er De interessert i enten å skaffe Dem et eget ferie-sted eller å delta med aksjepøp eller lignende i dette sterkt ekspansive og særpregede miljø, bes De henvende Dem til:

FINANSKONSULT EIENDOM A/S

Prinsens gate 6, Oslo 1 - TEL. 41 11 21 - 41 12 45

9.7. Mallorca: fullt.

Rhodos: fullt.

10.7. Mallorca: fullt.

Adriakysten: fullt.

16.7. Mallorca: fullt.

Rhodos: fullt.

17.7. Mallorca: fullt.

Adriakysten: fullt.

NON-STOP DANCING

Föreningen för Ekofilosofi har verksamheter på lite olika plan. Vi har bl. a. ekofilosofiska verkstäder, sommarträff och studiecirklar på internet.

Vi har också en mejllista, som du kan anmäla dig till, skicka ett mejl till: info@ekofilosofi.se.
Läs också mer på vår hemsida, www.ekofilosofi.se.

Forum för ekofilosofi - vi samlas två gånger i månaden till samtal på Zoom och diskuterar olika teman, för att fördjupa de ekofilosofiska frågorna. Är du intresserad att vara med, ta kontakt med Mikael Jedhamre (mikael.jedhamre@gmail.com).

Sommarträff - vi ska ha sommarträff i Svågadalen 29 juli-1 augusti. Läs på hemsidan och följ med på mejllistan för mer info!

Verkstäder - två per år (april/oktober). Här diskuteras olika teman med ekofilosofisk anknytning. Hålls vanligtvis i Älvsjöhyttan, Värmland hos Pia. Hör av dig med frågor till Pia Skoglund (pia.alvsjohyttan@gmail.com).

Studiecirklar - vi läser och diskuterar böcker och artiklar som är av ekofilosofisk relevans på mejl och i samtalsgrupper på Zoom. Är du intresserad av att delta så hör av dig till Pontus Örtendahl (pontus.ortendahl@gmail.com).

Dessutom rekommenderar vi Sofiresor (www.sofiresor.se) för dig som vill resa (lokalt eller ut i världen) med ett ekofilosofiskt perspektiv.

FÖRENINGEN FÖR EKOFILOSOFI

Föreningen för ekofilosofi är en politiskt och religiöst obunden organisation.

Föreningens syfte är att vara en mötesplats för personer som är intresserade av ekofilosofiska frågeställningar, sprida information om ämnet ekofilosofi och för att bidra till att lyfta ekofilosofiska perspektiv i samhällsdebatten. Verksamheten innefattar kurser, studieresor och träffar. Alla medlemmar är välkomna att bidra till föreningens verksamhet, som vänder sig till intresserade från hela Skandinavien.

Styrelsen:

Pontus Örtendahl, ordförande
pontus.ortendahl@gmail.com,
072-5011900.

Anna-Lena Bohlin, sekreterare
annalenabohlin@gmail.com,
070-4807484

Katarina Midskog,
katt-bridge@telia.com,
070-7473733

Helmuth Klingenberg,
helmuthklingenberg@gmail.com,
070-6468572

Mikael Jedhamre, tidskriften
mikael.jedhamre@gmail.com,
+47 41388726

Adress och e-post:

c/o Pontus Örtendahl, Västby Gård,
669 61 Deje

info@ekofilosofi.se

För generella frågor, om
medlemskap, verkstäder, resor
osv.

styrelsen@ekofilosofi.se

För specifika frågor om föreningens
verksamhet, organisation och förslag
till aktiviteter.

Medlemskap:

Alla som är intresserade av ekofilosofiska
frågeställningar är välkomna som medlemmar i
Föreningen för ekofilosofi.

För att bli medlem, betala in 250 kr på
föreningens bankgiro 5438-6925 och skriv
medlemsavgift 2021, ditt namn, postadress,
mejladress och telefonnr. Skicka samtidigt ett
mejl till info@ekofilosofi.se och skriv att du är ny
medlem och vill bli tillagd på e-postlistan.

Bor du inte i Sverige? Ta kontakt på
info@ekofilosofi.se, så hjälper vi dig att bli
medlem.

Som medlem stöder du föreningens verksamhet,
har rösträtt på årsmötet, får info om aktiviteter
som anordnas av föreningen (och lokalgrupper)
och du har också möjlighet att påverka vad
föreningen ska hålla på med.

**Är du medlem i Föreningen för ekofilosofi får
du också delta gratis på alla föreningens
verksamheter (verkstäder, sommarträff,
Forum för ekofilosofi osv.). Du får också vår
tidskrift utskickad på mejl 4 ggr/år utan
kostnad.**

Redaktör för tidskriften:

Mikael Jedhamre, mikael.jedhamre@gmail.com

Föreningens hemsida:

www.ekofilosofi.se

FÖRENINGEN FÖR EKOFILOSOFI

www.ekofilosofi.se

info@ekofilosofi.se